

hvor Staternes Tilværelse i det Hele syntes at være nok saa betryggebe, som de flestes er for Diebtiffet, men dette Resultat kan ikke indvirke herpaa; thi det var jo i Øvrigt betinget ved den daværende Tilstand, og det forekommer mig klart, at, naar Forholdet og Tilstanden ere blevene saaledes, som de nu ere hos os og i den øvrige Verden i det Hele taget, hvor saa mange gjørende Kræfter, og det tilmed af de allerfarligste, komme frem, da maa man søge at stille saa at sige det eneste Bolværk, der findes, og derimod, nemlig en virkelig, fuldstændig og dygtig Undervisning i Børndommen og den første Ungdom. Dette har staaet klart for mig, og det har været Impulsen for mig til ikke at lade den nærværende Tid gaa længere hen uden at gjøre Noget. Naar det ærede Medlem for 1ste Kreds mente, at jeg var bleven skuffet i mine Forventninger, da har han vistnok fuldstændig Ret dert; men det forekom mig tillige, som om han mente, at jeg dog ikke maatte tage mig det for nær, at dette var sket, og jeg vil da dertil sige, at det har heller ikke været Ufsædet; thi Skuffelsen er ikke kommen mig saa uventet, at den skulde kunne have en saadan Indsydelse paa mig. Jeg har nemlig ingenlunde og havde heller ikke den Gang, da mine Udtalelser fandt Sted i Foraaet 1872, den Formening, at det Skridt, som der var Spørgsmaal om at gjøre, skulde saae nogen let eller hurtig Jødsel. Det stod klart for mig, at denne Sag omfattede mange Spørgsmaal, og det endog i flere Henseender af en meget indgribende Art, at jeg virkelig ingenlunde tænkte mig, at den skulde kunne gennemføres i Rigsdagen i en enkelt, ja maaske ikke engang i et Par Samlinger; men derimod vil jeg ikke fragaar, at den Modstand, som Sagen mødte i det andet Thing, og den Form, som denne Modstand fik, kom mig noget uventet, og jeg tør vel ogsaa sige, at, efter hvad der var gaaet forud, og efter den hele Stilling, hvori vi befandt os, kunde det ikke være Andet. Jeg skal nu imidlertid ikke dvæle ved dette, som jeg heller ikke finder, at det her er Stedet til at opholde mig længere Tid ved; men jeg skal dog bemærke, at den Skæbne, som Lovforslaget fik, hos mig maatte fremkalde det Spørgsmaal, hvilken Vej jeg nu skulde slaa ind paa. Det forekommer mig, at der i den Henseende frembød sig tre Veie. Jeg kunde for det Første for mit Bedkommende stille denne Sag aldeles i Bero, men dette forekom mig paa ingen Maade at være tilbørligt. Jeg har paa ingen Maade den Overbevisning, at det skulde være den almindelige Stemning i Landet, at man just nu skulde lade denne Sag bero, eller at det skulde være en Illusion, som man besandt sig i, naar man nu saa høit og lydelig fra alle Sider som noget af det mest Paatrængende for os krævede en fylldig og kraftig Folkeskoleundervisning. Jeg blev tillige stadigt bestrævet heri ved Udtalelser, som have fundet deres Vej til Offentligheden, samt mangfoldige Udtalelser, som

jeg har modtaget privat, og som paa det Indstændigste have opfordret mig til at fortsætte min Virksomhed i denne Henseende, idet man holdt sig overbevist om, at det ved en forsæt Forhandling om Sagen nok vilde gaa op for Alle, at man netop her havde en Sag for, som i den egentligste Forstand kunde kaldes en Folkesak, og som baade i Nutiden og i Fremtiden kunde siges at være en af vore allervæsentligste Sager, hvorhos der paa mange Steder omkring i Landet udelukkede sig en Opsættelse af Sagen, som ikke endnu var kommen til Orde, men som ganske vist vilde trænge frem, naar Veien blev forfulgt videre. Den anden Vej, som jeg havde at gaae, vilde have været den atter at gaa tilbage med Forslaget til det andet Thing; men jeg har troet, at denne Vej hverken vilde være hensigtsmæssig eller rigtig. Det er jo ganske vist, at Sagens første Behandling i det andet Thing ikke en Gang kom til Afslutning; men den Forhandling, som fandt Sted der, var dog saa udførlig og vidt omfattende, at de forskjellige Anskuelser derigennem traadte temmelig stærkt eller rettere sagt meget stærkt frem, og de have jo ogsaa samlet sig i den afgivne Betænkning, hvorhos jeg paa den anden Side troede, at den hele Situation ikke var en saadan, at det kunde anses for at være det mest Heldbringende for Sagens bedst mulige Gjenemsjorelse paa Ny at bringe den til Forhandling i Folkethinget at dømme efter den Stilling, som man den Gang, om endog kun foreløbig, havde indtaget. Jeg antog ogsaa, at det for Folkethinget selv maatte være et Gode, at denne hele Sag kunde — om jeg saa maa sige — blive underkastet en mere rolig og besindig Behandling anderteds og at de forskjellige Oplysninger og Behandlinger, som der overhovedet kunde være Spørgsmaal om, kunde fremkomme, havde faaet en saadan Tid til at klare sig, at de derved kunde ventes at kunne udøve noget Indtryk paa Folkethinget, naar Forhandlingen i dette skulde begynde. Jeg har derfor søgt, at jeg maatte gaa til dette Thing for at forelægge dette Lovforslaget i det sikke Haab og med den Forventning, at det, som jeg søger, her, vil naas, og jeg troede ogsaa, at netop dette Thing maatte befinde sig over for denne Sag i en, om jeg saa maa sige, ualmindelig heldig Stilling — netop i Modsetning til, hvad der blev udtalt fra det ærede Medlem for 1ste Kreds. — Jeg holder mig overbevist om, at Sagen selv ligger dette Thing i høi Grad paa Hjerte, og at der her fra mange Sider vil kunne ydes Bidrag til at give Forslaget en tilfredsstillende Skikkelse; men det forekommer mig desuden — og her er netop en Modsetning mellem mig og den ærede Landssthingsmand for 1ste Kreds — at Stillingen er særlig heldig for dette Thing netop derved, at Sagen ikke — som saa ofte sker — kommer her fra det andet Thing, saaledes at den foreligger desfra bestemt affattet i de enkelte Punkter, hvorved netop Modsetningen for saa vidt vilde komme skarper frem,